

УДК 330.3:664.1

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

© 2013

А.В. Найда, кандидат економічних наук, асистент кафедри
«Бухгалтерського обліку і аудиту»

Одеський державний аграрний університет, Одеса (Україна)

І.С. Найда, аспірант кафедри «Менеджменту і маркетингу»

Одеський державний аграрний університет, Одеса (Україна)

Ключові слова: цукробурякове виробництво, агропромислова інтеграція, сільськогосподарські підприємства, цукровий завод, ефективність.

Анотація: У статті проведено аналіз стану та тенденцій розвитку цукробурякового виробництва України за сучасних умов господарювання. Визначено напрями подальшого розвитку цукрової галузі.

Традиційні підходи до ведення цукробурякового виробництва вичерпали свій ресурс, що засвідчує значне зменшення посівних площ та валових зборів цукрових буряків, зниження цукристості коренеплодів, втрати ринків збуту цукру, збільшення імпорتنих цукрових надходжень в країну і загальне падіння економічної ефективності функціонування підприємств цукробурякового підкомплексу. Подолання кризової ситуації й відродження конкурентоспроможності українського цукру на світовому ринку є проблемою, розв'язання якої потребує інноваційних підходів та використання наукових здобутків.

Дослідження стану та ефективності цукробурякового підкомплексу України відображені у працях вітчизняних учених В.С. Бондаря, П.Г. Борисюка, А.С. Задворного, М.Ю. Коденської, К.В. Слупян, С.А. Стасіневича, А.В. Фурси, О.М. Шпичак та ін. У їх працях висвітлено особливості виробництва цукрового буряку та цукру, механізм функціонування

економічних взаємовідносин між учасниками виробничо-господарського комплексу (постачальниками, виробниками, посередниками, покупцями та державою), аналіз стану та перспективи розвитку цукрового виробництва. Проте посилення впливу глобалізації та постійне зростання конкурентоспроможності на світовому та внутрішньому ринку зумовлюють потребу в подальших дослідженнях та пошуках напрямів ефективного розвитку цукробурякового виробництва з огляду на важливість даної галузі для України.

Метою дослідження є аналіз стану, тенденцій та визначення напрямів підвищення ефективності цукробурякового виробництва України.

Цукробуряковий підкомплекс є однією з найважливіших стратегічних галузей агропромислового виробництва України. Це пояснюється насамперед значущістю цукру та супутньої продукції, що виробляються відповідними господарюючими суб'єктами, для забезпечення продовольчої та економічної безпеки країни; соціально-економічною вагомістю ефективного функціонування підприємств цукробурякового виробництва для висхідного розвитку сільських територій; перспективністю виведення продукції цукробурякової галузі на світовий ринок та служіння господарському комплексу надійним джерелом валютних надходжень.

Однак, на сьогоднішній день ефективність функціонування цукробурякового підкомплексу України дещо погіршилась. За даними Державної служби статистики України в 2012 році цукровими буряками було засіяно 466,4 тис. га, що порівняно із 2010 роком менше на 5,2%, із 2011 роком – на 14,3% (табл. 1). При середній врожайності 407 ц на гектар валовий збір цукрових буряків складав 18,4 млн. тонн. Протягом 2010-2012 років спостерігається зниження ціни реалізації цукрових буряків, що позначилось на результатах діяльності сільськогосподарських підприємств. Рівень рентабельності виробництва цукрових буряків у 2012 році складав 15,7% проти 16,7% у 2010 році та 36,5% у 2011 році [1, с. 92].

Згідно даних НАЦУ «Укрцукор» у 2012 році працювало 63 цукрових заводи загальною виробничою потужністю 212,88 тис. тонн переробки буряків

на добу. На цукрові заводи в 2012 році прийнято 17,55 млн. тонн цукрових буряків з цукристістю в середньому 16,11%, перероблено 17,17 млн. тонн цукрових буряків, із яких вироблено 2226,4 тис. тонн цукру. Вихід цукру в цілому по Україні від початку виробництва склав 12,95% проти 13,46% минулого року.

Таблиця 1

Основні показники роботи цукробурякового підкомплексу України

Показники	Роки			
	2010	2011	2012	2012 до 2010, %
Площа посіву, тис. га	492,0	544,4	466,4	94,8
Валовий збір буряків, млн. т	13,7	18,7	18,4	134,1
Урожайність буряків, ц/га	278,3	363,0	407,0	146,2
Собівартість 1 ц буряків, грн.	41,76	38,04	37,15	89,0
Середня ціна реалізації 1 ц буряків, грн.	48,73	51,92	43,00	88,2
Рівень рентабельності (збитковості), %	16,7	36,5	15,7	-
Заготівля буряків, млн. т	13,37	17,79	17,55	131,3
Цукристість буряків при прийманні, %	15,30	16,63	16,11	-
Переробка буряків, млн. т	13,03	17,36	17,17	131,8
Втрати буряків при зберіганні, %	2,52	2,38	2,15	-
Цукристість стружки, %	14,73	16,16	15,65	-
Вироблено цукру, тис. т	1546,2	2330,9	2226,4	144,0
Вихід цукру, %	11,86	13,46	12,95	-
Вміст цукру в мелясі, %	1,94	1,87	1,79	-
Коефіцієнт заводу, %	80,5	83,3	82,8	-
Коефіцієнт виробництва, %	75,6	79,0	78,7	-
Тривалість виробництва, діб	63,7	75,1	80,7	126,7
Тривалість сокодобування, діб	58,4	70,7	76,7	131,3
Вироблено цукру, ц/га	31,2	45,2	50,0	160,3
Кількість працюючих заводів, шт.	73	77	63	86,3

Джерело: за даними НАЦУ «Укрцукор»

Порівняно із 2010 роком свою діяльність припинили 10 заводів, які не входять до крупних аграрних холдингів, через неможливість компенсувати збитки.

Погодні умови осені 2012 року були сприятливими для рівномірного копання та вивезення буряків з полів із забезпеченням на заводі 3-5 добового запасу сировини. Цукрові заводи, які дотримувались цих вимог, мали низькі

втрати буряків і цукру при зберіганні, що вплинуло на отримання позитивних результатів по виходу цукру з буряків. У цілому по Україні в 2012 році втрати цукрових буряків при зберіганні склали 2,15% порівняно з 2,52% у 2010 році. У середньому на 1 завод тривалість виробництва по галузі складала 80,7 діб, а сокодобування – 76,7 діб. Різниця між тривалістю виробництва та сокодобування складала 4 діб. Це означає, що кожний працюючий завод у 2012 році мав простій 4 доби [2, с. 43].

Однією з основних причин негативного стану цукробурякового підкомплексу є недосконалість економічного механізму співпраці між його суб'єктами. Як наслідок, сільськогосподарські підприємства, розміщені поблизу цукрових заводів, або не займаються виробництвом цукросировини, або вирощують у невеликих обсягах. Це призводить до розширення сировинних зон навколо заводів, перебоїв в постачанні цукрових буряків та неповної завантаженості потужностей переробних підприємств.

Тому ефективним і дієвим механізмом поєднання зусиль партнерів цукробурякового підкомплексу за сучасних умов є їх агропромислова інтеграція. Створення інтегрованих формувань необхідне для підвищення ефективності функціонування підприємств цукробурякового підкомплексу, в результаті чого вирощування цукрових буряків, їх транспортування, переробка, відповідно виробництво цукру, його реалізація та супутніх продуктів перетворюється на спільний економіко-технологічний процес.

Метою створення такої інтеграційної системи є максимізація загальної ефективності буряківництва та переробної промисловості за рахунок виробництва кінцевого продукту з найменшими витратами. Об'єктивна необхідність об'єднання пов'язана з глобалізаційними процесами в світі та Україні, підвищенню рівня конкуренції, технічною відсталістю сільського господарства та сезонністю аграрного виробництва [3, с. 155].

Підвищення економічної ефективності в інтегрованому цукробуряковому комплексі призводить до одержання високих врожаїв цукристих, відповідно з високим вмістом цукру, мінімальних фізичних втратах продукту та його

споживчих властивостей у процесі вирощування, збирання, транспортування, зберігання, переробки і реалізації.

За даними НАЦУ «Укрцукор» сьогодні ринок цукрової галузі України представлений 11 агропромисловими утвореннями різної структури (табл. 2).

Таблиця 2

Структура інтегрованих формувань на ринку цукробурякового виробництва України у 2012 році

Цукрові компанії	Кількість цукрових заводів, шт.	Переробка цукрових буряків, тис. тонн	Вироблено цукру, тис. тонн	% до виробництва цукру
ТОВ "Астарта-Київ"	7	3109,3	429,9	19,31
ТОВ «Укрлендфармінг»	2	1532,7	207,7	9,33
Група компаній "Мрія-Центр"	7	1455,5	167,4	7,52
ТОВ "Агропродінвест"	2	1089,3	162,3	7,29
ТзОВ "Радехівський цукор"	1	1083,0	134,9	6,06
ТОВ «Кернел Трейд»	3	918,8	119,4	5,36
ТОВ "Панда"	3	789,0	100,9	4,53
ТОВ "Подільські цукроварні"	3	513,4	69,4	3,12
Агрофірма "Світанок"	2	486,1	68,4	3,07
ВАТ "Теофіпольський цукровий завод"	1	538,4	66,5	2,99
ТОВ "Галс-ЛТД"	2	360,6	44,7	2,01
Всього інтегровані компанії	33	11876,1	1571,5	70,6
Заводи не інтегровані в компанії	30	5287,0	654,9	29,4
Разом по Україні	63	17163,1	2226,4	100,0

Джерело: за даними НАЦУ «Укрцукор»

Розвиток інтеграційних відносин між сільськогосподарськими та переробними підприємствами зумовлює збільшення питомої ваги цукрових буряків у структурі посівних площ, підвищення врожайності, поліпшення їх якості, зменшення витрат на доставку сировини на цукрові заводи, що впливає на зниження собівартості, зростання продуктивності та рентабельності.

Частка інтегрованих компаній у загальному розмірі виробництва цукру становить 70,6%. Так, із 63 цукрових заводів у 2012 році 33 належать до інтегрованих формувань. Це сприяє розширенню товарного асортименту відповідно до потреб ринку, модернізації існуючої та розробки нової техніки,

технології, форм організації виробництва і праці, посиленні конкуренції серед відповідних структур.

Лідером за обсягами виробництва цукру в Україні вже впродовж 5 років залишається вертикально-інтегрований агроромисловий холдинг «Астарта-Київ», який об'єднує регіональні підрозділи у Полтавській, Вінницькій, Хмельницькій, Тернопільській, Харківській та Житомирській областях. Цього року цукрові заводи компанії виробили 429,9 тис. тонн цукру, що на 16% більше минулорічного обсягу виробництва. Частка холдингу в загальному обсязі виробництва цукру в країні складає 19,31%. Друге місце посідає Укрлендфармінг, питома вага якого становить 9,33%. Трійку лідерів замикає Агрохолдинг Мрія, який за підсумками сезону виробив 7,52% сукупного обсягу цукру.

В сучасних умовах раціональної організації роботи цукрового заводу не достатньо. Суттєве підвищення конкурентоспроможності цукробурякового виробництва можливе за рахунок комплексного використання усіх засобів раціоналізації та інтенсифікації на усіх етапах виробництва (від насіння цукрових буряків до готової продукції – цукрового піску).

70 % площ цукрових буряків висіваються насінням іноземної селекції, що значно підвищує собівартість цукрового буряку та свідчить про втрату національної селекційної бази. Створення ефективної системи управління виробництва продукції підприємств цукробурякового виробництва можливе при поєднанні партнерських відносин насінневих заводів, сільськогосподарських підприємств та цукрових заводів з єдиною метою покращення якості та ефективності виробництва.

Найбільш реальною та доцільною за нинішніх умов формою агропромислової інтеграції є створення цукробурякового об'єднання, що функціонує на засадах “стратегічного альянсу”. Даний термін характеризує об'єкт, виробничо-господарські процеси якого передбачають колективне (спільне) використання системних ресурсів. Це стосується територіально розосереджених ресурсів, до яких слід віднести цукрові буряки.

Стратегічний альянс являє собою динамічну відкриту бізнес-систему, що формується на базі єдиного інформаційного простору юридично незалежними підприємствами з метою сумісного використання власних ресурсів для наскрізної реалізації всіх етапів економічно привабливих проектів від джерела витоків первинної сировини до передачі продукції кінцевому споживачу.

Взаємовідносини суб'єктів цукробурякового об'єднання орієнтовані на отриманні економічної вигоди в результаті співпраці (рис. 1).

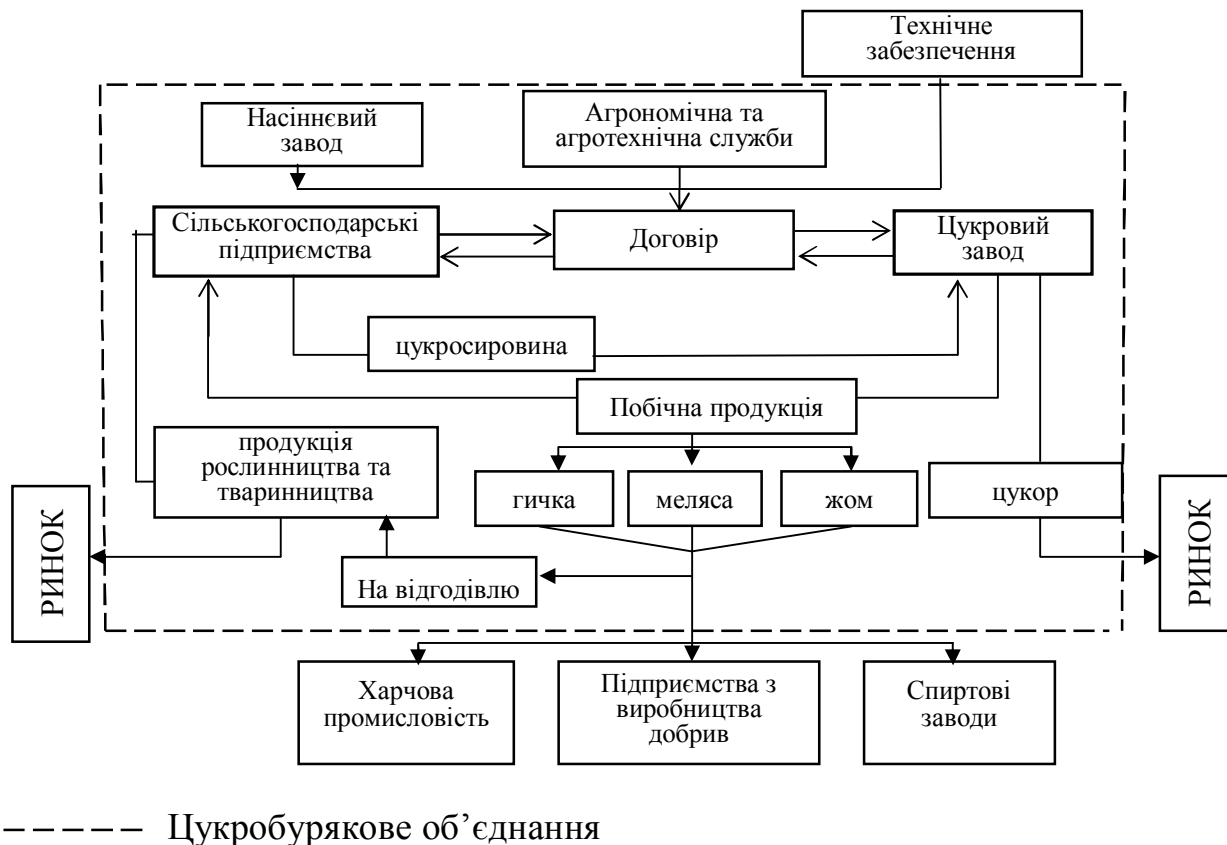

Рис. 1 Структура стратегічного альянсу

Належність цукробурякового агропромислового об'єднання до стратегічного альянсу обґрунтовується тим, що така організаційна господарська структура орієнтується на виконання ринкових замовлень конкретних замовників, об'єднує виробничо-технічну систему ресурсів партнерів різних галузей, формує на строковій основі кооперативну мережу, функціонує на єдиній інформаційній системі, передбачає отримання прибутку шляхом задоволення виявлених потреб споживачів, зберігає юридичну самостійність

учасників агропромислового об'єднання, інтегрує територіально розсосереджені ресурси.

Таке об'єднання сприятиме: узгодженню економічних інтересів учасників технологічного процесу (сільськогосподарських підприємств та цукрових заводів); активізації інвестиційної діяльності у сфері виробництва і переробки цукрових буряків; нарощуванню обсягів виробництва і переробки продукції; розширенню асортименту продукції та підвищенню її якості; зменшенню втрат продукції за рахунок скорочення терміну між її збиранням, транспортуванням і промисловою переробкою; гарантування поставок та збуту цукросировини і цукру шляхом створення нових та розширення існуючих маркетингових служб; зниженню собівартості цукрових буряків і вартості їх технічної переробки та підвищенню конкурентоспроможності продукції на ринку.

Соціально-економічна значущість ефективного розвитку цукробурякового виробництва ґрунтується на його незамінності в забезпеченні національної продовольчої безпеки, перспективності та потужності експортного потенціалу, вагомості при відродженні села та селянства. Формування та ефективне функціонування цукробурякового виробництва передбачає гармонізацію економічних відносин між виробниками агропродовольчої продукції та її споживачами на основі виявлення та задоволення потреб у продукції відповідної кількості, якості, ціни та місця і часу поставок. Найбільш доцільною формою вертикально-інтегрованих структур є створення агропромислової інтеграції цукрових заводів, сільськогосподарських підприємств та насінневих заводів в цукробурякові об'єднання, що функціонують на засадах "стратегічного альянсу".

Актуальним є проведення подальших досліджень розвитку сільськогосподарських підприємств-виробників цукрового буряку на соціоекономічних засадах шляхом безпосереднього залучення ресурсного потенціалу підприємства для вирішення соціальних, культурних та побутових проблем сільського населення, яке проживає на території, де відбувається цукробурякове виробництво.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Статистичний збірник. Сільське господарство України за 2012 р. / Державна служба статистики України / За ред. Н.С. Власенко. – 2013. – 402 с.
2. Ярчук М.М. Підсумки роботи бурякоцукрової галузі України за 2012 рік та завдання на поточний рік [Електронний ресурс] / М.М. Ярчук. – Режим доступу:http://www.sugarconf.com/custom/files/ua_2013_03/40-66%20jar4uk.pdf.
3. Ткаченко Н.М. Особливості структурних трансформацій у агропромисловому секторі України / Н.М. Ткаченко // Вісник економічної науки України. – 2011. - №1. – С. 154-156.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ САХАРНОСВЕКОЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА УКРАИНЫ

© 2013

А.В. Найда, кандидат экономических наук, ассистент кафедры
«Бухгалтерского учета и аудита».

Одесский государственный аграрный университет (Украина)

И.С. Найда, аспирант кафедры «Менеджмента и маркетинга».

Одесский государственный аграрный университет (Украина)

Ключевые слова: сахарносвекольное производство, агропромышленная интеграция, сельскохозяйственные предприятия, сахарный завод, эффективность.

Аннотация: В статье проведен анализ состояния и тенденций развития сахарносвекольного производства Украины при современных условиях ведения хозяйства. Определены направления последующего развития сахарной отрасли.

CONTEMPORARY STATE AND DEVELOPMENT TRENDS OF BEETSUGAR PRODUCTION IN UKRAINE

© 2013

A.V. Naida, candidate of economical sciences, assistant of the chair
«Accounting and audit»

Odesa state agrarian university, Odesa (Ukraine)

I.S. Naida, graduate student of the chair « Management and marketing »

Odesa state agrarian university, Odesa (Ukraine)

Keywords: production of beetsugar, agricultural integration, agricultural enterprises, sugar factory, efficiency.

Annotation: In the article the analysis of the state and development trends of beetsugar production in Ukraine at the current economical terms are conducted. Directions of subsequent development of the sugar industry are grounded.